
**DECLARACIÓ
SOBRE L'ELIMINACIÓ
DE TOTES LES FORMES
D'INTOLERÀNCIA
I DE DISCRIMINACIÓ
BASADES
EN LA RELIGIÓ
I LES CREENCES**

NOVA YORK 1981

**DECLARACIÓ
UNIVERSAL
SOBRE LA LAÏCITAT
EN EL SEGLE XXI**

PARÍS 2005

Barcelona, desembre de 2008

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Naciones Unidas. Asamblea General

[Declaración sobre la eliminación de todas las formas de intolerancia y discriminación fundadas en la religión o las convicciones. Català]

Declaració sobre l'eliminació de totes les formes d'intolerància i discriminació fundades en la religió o les creences : Nova York 1981 . Declaració universal de la laïcitat en el segle XXI : París 2005. – (Textos polítics ; 7)

Títol al lloc: Laïcitat

ISBN 9788461296248

I. Fundació Josep Irla II. Títol III. Títol: Déclaration universelle sur la laïcité au XXle siècle. Català III. Títol: Laïcitat IV. Col·lecció: Textos polítics ; 7

1. Laïcisme 2. Tolerància religiosa 3. Discriminació – Aspectes religiosos 4. Llibertat de consciència
172.3

Edició: Josep Vall

Text: Arnau Albert

Traducció de *Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief*, Nova York, 1981 de l'anglès al català: Mallol Traductors Associats.

Traducció de *Declaration Universelle sur la Laïcité au XXle Siècle*, La Haia, 1999 del francès al català: Mallol Traductors Associats.

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb l'ajut de

Generalitat de Catalunya
Departament de la Vicepresidència

Dipòsit legal B-48.949-2008

ISBN 978-84-612-9624-8

**DECLARACIÓ
SOBRE L'ELIMINACIÓ
DE TOTES LES FORMES
D'INTOLERÀNCIA
I DE DISCRIMINACIÓ
BASADES
EN LA RELIGIÓ
I LES CREENCES**

NOVA YORK 1981

**DECLARACIÓ
UNIVERSAL
SOBRE LA LAÏCITAT
EN EL SEGLE XXI**

PARÍS 2005

TAULA DE CONTINGUTS

LA LAÏCITAT	7
--------------------------	---

DECLARACIÓ SOBRE L'ELIMINACIÓ DE TOTES LES FORMES D'INTOLERÀNCIA I DE DISCRIMINACIÓ BASEDES EN LA RELIGIÓ I LES CREENCES

NOVA YORK 1981	25
Preàmbul	27
Articles	29

DECLARACIÓ UNIVERSAL SOBRE LA LAÏCITAT EN EL SEGLE XXI

PARÍS 2005.....	35
Preàmbul	37
Principis fonamentals	39
La laïcitat com a principi fonamental dels estats de dret	41
Alguns debats sobre la laïcitat.....	43
La laïcitat i els reptes del segle XXI.....	45

LA LAÏCITAT

La laïcitat és el principi que defensa la independència de la política i de l'educació respecte de les diverses confessions religioses per tal d'afavorir una millor convivència en el si de la societat. Un principi entès com a llibertat de consciència, premissa bàsica per construir un espai públic que garanteixi la plenitud i la igualtat de drets per tots els ciutadans.

La llibertat de consciència és contrària a qualsevol imposició de creença religiosa o ideològica. Per això, la laïcitat és antònim de dogma, és l'oposició al fonamentalisme que imposa una única forma de veure i entendre la realitat que ens envolta. Alhora, la igualtat de drets és incompatible amb qualsevol forma d'organització social que premii una comunitat religiosa o el mateix ateisme. La laïcitat propugna la neutralitat de l'Estat des del punt de vista confessional, promovent la seva imparcialitat perquè cada individu pugui desenvolupar lliurement les seves creences.

D'aquesta manera, l'administració pública esdevé el garant d'un espai comú de convivència on tots els membres s'hi sentin representats. En altres paraules, l'Estat ha de garantir una organització social inclusiva de la diversitat que la compon. Però al llarg de la història, la majoria de societats han fet de la religió l'aglutinant bàsic per organitzar-se, donant al culte a un Déu el protagonisme vertebrador de l'esfera pública i privada. La laïcitat és el concepte que permet construir una alternativa a aquesta forma impositiva i excloent de cohesió social, mostrant-se com el principi unificador de totes les persones en el si d'una societat. Per aquest motiu, la tasca principal de la laïcitat fins els nostres dies s'ha centrat en assegurar la plena separació de l'Església i l'Estat, fent especial èmfasi en l'àmbit

educatiu, per tal que aquest pugui actuar amb la neutralitat necessària per assegurar el respecte a la diferència en el si de l'espai públic.

L'arrel etimològica de laïcitat prové del grec *laos*, és a dir, «comú», «del poble», a través del qual es designa la unitat d'una població. Per tant, laïcitat es refereix al principi unificador dels membres d'una societat. Al mateix temps, aquest fet pressuposa una distinció jurídica de la vida privada dels individus i de la seva dimensió pública com a ciutadans. En l'esfera privada tota persona pot adoptar i desenvolupar lliurement qualsevol convicció espiritual, sigui religiosa o no, i compartir-la amb altres ciutadans en base a la seva autonomia individual, sense ingerència del poder públic. En paral·lel, l'Estat ha d'exigir un comportament recíproc per part de les diferents Esglésies i comunitats religioses, les quals han de renunciar a la voluntat de control sobre l'espai públic. D'aquesta manera, el poder públic ha d'assegurar que totes les conviccions tinguin les mateixes oportunitats d'expressar-se en el si de la societat, donant un mateix tracte a totes les comunitats religioses.

Aquesta perspectiva de laïcitat s'oposa a plantejaments més radicals que advoquen per una independència total dels individus i la societat de la influència religiosa, concepció que a dia d'avui anomenem laïcisme. Amb un marcat caràcter anticlerical, el laïcisme xoca amb un dels pilars de la laïcitat, la llibertat de consciència. En treballar per abstreure els membres d'una societat de l'ascendència religiosa, nega el dret al lliure pensament a totes aquelles persones que adopten voluntàriament unes conviccions o unes creences, obviant que darrere del fet religiós també hi ha un concepte de persona i una forma d'entendre el món, tan legítima com la perspectiva no religiosa. En altres paraules, el laïcisme incorre en el risc d'esdevenir un dogma, contradient tots els postulats que defensa la laïcitat.

Origen

Si entenem la religió com un conjunt de creences i pràctiques comunes d'un grup de persones, sovint relacionades amb una concepció pròpia del món i codificada en l'oració, el ritual i les lleis morals, observarem com al

llarg de la història de la humanitat ha exercit un important paper de control social. D'exemples en trobem per totes les civilitzacions, però per entendre un concepte sorgit d'Occident com és la laïcitat, els més clarificadors són el cristianisme i l'islamisme.

Des del seu naixement, cristianisme i islamisme han tingut un caràcter expansiu amb l'objectiu d'incidir sobre les activitats polítiques, econòmiques, socials i culturals de les seves societats. Una vocació hegemònica que genera tensions i confrontacions —que sovint, amaguen conflictes socials o interessos polítics—, tant entre aquestes dues religions monoteistes com en el si de cada doctrina, fent de les guerres de religió i de la persecució de les dissidències una constant històrica: de la persecució inicial del cristianisme per part dels emperadors de Roma a la vinculació de l'Església catòlica amb l'Espanya franquista, passant pels pogroms contra els jueus, les Croades, la persecució de les considerades heretgies —com els càtars—, la censura de les obres científiques i filosòfiques, l'establiment de la Inquisició com a tribunal de justícia propi per jutjar els considerats delictes de religió, l'Índex de llibres prohibits... Exemples d'aquesta realitat en el món cristià que es reproduïxen en el si de l'Islam com mostra el conflicte entre sunnites i xiïtes, l'assumpció com a cos legislatiu de determinats estats de les anomenades ofenses *hadd* —part de la Xara que contempla penes que vulneren els drets humans com la lapidació o l'amputació de la mà— o la pràctica de l'ablació en algunes comunitats musulmanes. Totes aquests exemples són crims comesos en nom de Déu que contradiuen els propis principis defensats pel cristianisme i l'islamisme.

El cristianisme esdevé un exemple paradigmàtic del poder creixent de l'Església com a forma de control social. La diversitat de creences i formes d'entendre el món que caracteritzen l'Edat Antiga es comença a laminar a partir del segle IV amb dos emperadors romans. Constantí I el Gran (272-337) és el primer emperador de l'Imperi Romà que professa el cristianisme, iniciant una tasca legislativa procrisiana encaminada a dotar de legitimitat legal a aquesta religió, procés que s'assoleix plenament amb el Concili de Nicea (325), malgrat que anys abans havia promulgat l'*Edicte de Milà* (313),

el primer text que parla de tolerància religiosa. Però la vinculació definitiva entre l'Església cristiana i l'Imperi Romà arriba amb el govern de Teodosi I el Gran (347-395) i l'impuls de l'*Edicte de Tessalònica* (380), a través del qual el cristianisme passa a ser la religió oficial de l'Imperi Romà. S'inicia així un procés de convergència entre Església i Estat, caminant en paral·lel fins a l'aparició dels primers estats moderns a les darreries del segle XVIII.

Després del primer exemple d'estatalització del cristianisme, hauran de passar molts segles per retrobar el terme «laic», però des d'una perspectiva diferent al què avui entenem per laïcitat. En el marc del conflicte entre Felip IV de França (1268-1314) i el Papa Bonifaci VIII (1235-1303) —provocat per la voluntat del monarca francès d'imposar tributs a l'Església davant la necessitat d'augmentar els ingressos per poder sostenir la guerra que mantenia amb Anglaterra— la màxima autoritat de l'Església cristiana emet la butlla *Clericis laicos* (1296), amb la qual es prohibeix al poder terrenal cobrar tributs al clergat sense autorització pontifícia sota pena d'excomunió. Al marge de la mostra de tensió que suscita aquesta butlla entre el poder polític i l'eclesiàstic, el text de Bonifaci VIII posa de relleu per primera vegada el terme «laic» per referir-se als cristians de fora del clergat. El conflicte culmina amb el domini del Regne de França sobre l'Església, que es personifica amb el trasllat de la Santa Seu a Avinyó el 1309. Alguns dels assessors de Felip IV, com Pierre Dubois, arriben a plantejar la supressió del poder temporal del Papat i la nacionalització per part de la corona francesa de tots els béns eclesiàstics, protagonitzant un laïcisme *avant la lettre*.

L'impacte d'aquest primer xoc entre l'Estat i l'Església no es fa esperar, i al mateix segle XIV trobem altres exemples de confrontació entre autoritats monàrquiques i eclesiàstiques. És el cas de la polèmica entre Lluís IV de Baviera (1287-1347) i el Papa Joan XXII (1249-1334), arrel de la coronació del primer com a emperador del Sacre Imperi Romà Germànic. En aquest sentit, el Papa no accepta la figura de Lluís IV com a nou emperador i l'excomunica al·legant que havia ofert protecció a pensadors

qüestionats per l'autoritat papal, com Marsili de Pàdua (1275-1342), autor de *Defensor Pacis* (1324) tractat sobre la pau avançat en el temps, en defensar la construcció d'un poder estatal al marge de les autoritats eclesiàstiques. El conflicte entre aquestes dues autoritats arriba a les seves cotes de màxima tensió amb l'ocupació del Vaticà per part de les tropes del Sacre Imperi Romà Germànic i la deposició de Joan XXII. El 1328 el conflicte finalitza quan Lluís IV es veu obligat a abandonar Roma a causa d'una revolta popular, i dos anys més tard accepta de nou a Joan XXII com a màxima autoritat de l'Església.

Tots aquests esdeveniments succeeixen en el preludi del Renaixement, moment en què apareixen les arrels del concepte actual de laïcitat amb el desenvolupament de l'humanisme com a corrent de pensament que determina una revalorització de l'ésser humà i el seu paper en el món. L'obra *Elogi de la follia* (1509) d'Erasmus de Rotterdam (1466-1536) —on critica el paper desenvolupat pels estaments eclesiàstics— exemplifica a la perfecció la nova concepció del món que es cultiva a l'època, en la qual l'ésser humà substitueix Déu com l'eix vertebrador del pensament.

Aquesta revolució en l'àmbit de les idees aviat troba una traducció política amb noves tensions entre autoritats estatals i la Santa Seu, producte de les reformes protestants que culminen amb l'aparició de les Esglésies nacionals. Es tracta d'un qüestionament de l'autoritat de Roma basada en el principi de llibertat de consciència donant lloc a diferents interpretacions dels postulats del cristianisme tradicional. És el cas del moviment hussita, promogut pel reformista txec Jan Hus (1369-1415) i sobretot del luteranisme de Martí Luter (1483-1546), el qual provoca el cisma més important del cristianisme fins a dia d'avui.

Des de la perspectiva de la secularització, l'anglicanisme destaca per damunt de les altres reformes protestants que es produeixen al llarg del segle XVI, alhora que esdevé l'exemple paradigmàtic de les Esglésies nacionals. L'anglicanisme s'origina arrel del trencament amb l'Església romana

per part d'Enric VIII d'Anglaterra (1491-1547) davant la negativa del Papa Climent VII (1478-1534) d'anul·lar el seu casament amb Caterina d'Aragó (1485-1536). La ruptura es produeix a través de l'*Acta de Supremacia* (1534), la qual converteix el monarca anglès en la màxima autoritat de l'Església anglicana, i la dissolució dels ordres religiosos i el pas dels seus béns a la corona anglesa.

Al marge de les noves lectures del cristianisme, l'humanisme també aporta els primers exemples de reformes polítiques encaminades a assegurar la tolerància religiosa. És el cas de la Dieta d'Odense (1527) impulsada per Frederic I de Dinamarca (1471-1533) o la Dieta de Transsilvània (1571), la qual assegura la plena llibertat de drets per totes les confessions religioses. Però en aquest aspecte, sobresurt la Dieta de la Convocació i la Confederació de Varsòvia (1573), on representants de totes les religions majoritàries de Polònia i Lituània acorden el respecte, la tolerància i el suport mutu entre les diferents confessions com a forma de garantir una millor convivència. Altres iniciatives que avancen en el mateix sentit són l'*Edicte de Nantes* (1598) promogut per Enric IV de França (1553-1610), a través del qual introdueix la llibertat de culte mantenint però el catolicisme com a religió oficial, o la coneguda com a *Carta de Majestat* (1609) de l'emperador del Sacre Imperi Romà Germànic Rodolf II (1552-1612), a través de la qual concedia la llibertat de culte als protestants de Bohèmia.

La Il·lustració

La Pau de Westfalia (1648), amb la qual es posa fi a la Guerra dels Vuitanta Anys (1568-1648), entre les Províncies Unides d'Holanda i la Monarquia Hispànica, i a la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648) a nivell europeu, marca l'inici de l'etapa il·lustrada, acabant amb el sistema de relacions internacionals característic del món feudal, personificat en les guerres de religió entre les diferents monarquies europees. Aquest nou acord es fonamenta en el reconeixement de la potestat de cada monarca

d'assentar en el si del seu territori la seva religió, consolidant el procés de construcció de les esglésies nacionals que s'havia anat configurant al llarg dels segles xv i xvi.

En paral·lel, es van assentant les bases del moviment polític, filosòfic i intel·lectual que cristal·litza al segle xviii amb l'obra dels principals autors de la Il·lustració, els quals, amb l'ús de la raó i la perspectiva antropocèntrica com a principals premisses, construeixen els fonaments del pensament contemporani que posa en qüestió els pilars morals de l'Antic Règim. Pensadors com Samuel Pufendorf (1632-1694) —primer titular d'una càtedra universitària de Dret Natural i de Gent—, John Locke (1632-1704) —com a principal precursor del liberalisme—, Charles Louis de Montesquieu (1689-1755) —teòric de la separació de poders—, François Marie Voltaire (1694-1778) —i la seva fervorosa crítica a l'Església catòlica, símbol segons ell de la intolerància i la injustícia—, David Hume (1711-1776) —el més important dels empiristes britànics—, Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) —amb la teoria del contracte social com a forma de garantir la plena igualtat i llibertat de la ciutadania— o Immanuel Kant (1724-1804) —i el seu qüestionament del racionalisme que deriva en dogmatisme si no s'enfoca des d'una perspectiva crítica—, entre d'altres, són els principals catalitzadors d'una nova forma de concebre el món marcant un abans i un després en l'evolució de la història de la humanitat.

Dels exemples secularitzadors que acompanyen aquestes idees, segurament un dels més destacats, alhora que més desconegut, és l'obra desenvolupada per l'emperador del Sacre Imperi Romà Germànic Josep II (1741-1790). Les reformes polítiques endegades durant el seu govern s'han d'emmarcar en la màxima del despotisme il·lustrat del segle xviii «tot pel poble, però sense el poble». Des d'aquesta perspectiva, les principals obres secularitzadores de Josep II són la prohibició dels ordres religiosos el 1781 i la promulgació de l'*Edicte de la Tolerància* el 1783, a través del qual assevera la lliure confessionalitat religiosa dels ciutadans del Sacre Imperi Romà

Germànic, mantenint però el catolicisme com a religió formal de l'Imperi. L'obra laïcitzadora de Josep II va més enllà i arriba a modificar el calendari reduint les festivitats religioses i instaurant un matrimoni civil que contempla el dret al divorci. Malgrat aquests avenços, amb la seva mort i el nomenament del seu germà Leopold II (1747-1792) com a nou emperador, s'inicia una involució que acaba amb totes les iniciatives secularitzadores.

Més enllà d'Europa, l'impacte de les idees il·lustrades també arriba durant el segle XVIII als territoris colonials d'ultramar. D'aquesta manera, la segona gran experiència laïcitzadora de l'anomenat segle de les llums la trobem en el marc de la Guerra de la Independència (1775-1783) dels Estats Units d'Amèrica (EUA), un dels processos històrics que conjuntament amb la Revolució Francesa marquen l'entrada en el món contemporani. Més enllà de la transcendència històrica de la confrontació entre les colònies britàniques de Nord-amèrica amb la seva metròpoli, en l'àmbit concret de la laïcitat cal destacar la proclamació de la *Virginia Bill of Rights* (1776), la qual assegura la llibertat religiosa, i la *Virginia Statute of Religious Liberty* (1783), que per primera vegada assenta per llei la segregació de l'Església i l'Estat, fent de Virgínia el primer territori completament laic de la història moderna.

El punt culminant de les idees il·lustrades al vell continent arriba el 1789 amb l'inici de la Revolució Francesa, un procés que personifica a la perfecció la fi de l'Antic Règim. La *Declaració dels Drets de l'Home i el Ciutadà* (1789) inicia un procés de secularització de l'Estat, nacionalitzant i desamortitzant una part dels béns de l'Església i suprimint les ordres religiosos a través de la *Constitució Civil del Clergat* (1790). Durant l'etapa girondina (1792-1793), aquest procés s'intensifica, com es constata per exemple a través de la laïcització del temps amb l'establiment d'un nou calendari totalment aliè a la tradició judeocristiana —deixen de comptabilitzar els anys en base el naixement de Jesucrist, situant el 1792 com el nou any 1, modifiquen els noms dels mesos i dels dies de la setmana...— o l'establiment d'un nou sistema educatiu d'arrel laica, promogut, entre d'altres, per Marie Jean Antonie Nicolas de Caritat, marquès de Condorcet (1743-1794) i Charles-

Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838). Però durant l'etapa jacobina (1793-1794) el procés pren una deriva anticlerical, marcada per un ateisme militant, que accentua el clima de confrontació social fins a incentivar una reacció conservadora. En altres paraules, la persecució religiosa que es du a terme durant aquesta etapa de la Revolució esdevé l'antítesi dels valors de llibertat i igualtat amb què s'havia iniciat el procés.

Enderrocat el jacobinisme, s'inicia una nova etapa, el Directori (1795-1799), que recupera el pragmatisme inicial de la Revolució. Durant aquest període, s'intensifica la dinàmica laïcitzadora en l'àmbit de l'educació, prenent consciència de la importància de l'ensenyament com element de socialització de la ciutadania. En aquest sentit, es crea un organisme encarregat d'organitzar el sistema d'educació pública, la Direcció Central d'Instrucció Pública.

Amb el cop d'Estat de Napoleó Bonaparte (1769-1821), aquesta dinàmica no es detura i sobretot amb la signatura del Concordat amb la Santa Seu el 1801, posa ordre a algunes mesures secularitzadores empreses durant la Revolució. Napoleó recupera el discurs de la tolerància i la llibertat de culte per tots els francesos, mantenint la definició de França com estat laic, però reconeixent el catolicisme com la religió majoritària del país. Al mateix temps, prossegueix amb la laïcització del món educatiu, passant a controlar totalment l'ensenyament primari, secundari i superior.

La laïcitat i el naixement de l'Estat modern

Amb l'impacte del liberalisme i de la Revolució Industrial en l'àmbit polític, econòmic i social, la laïcitat es va desenvolupant al llarg del segle XIX a redós de l'aparició de l'Estat modern, adoptant unes característiques particulars a cada país, intrínseques a cada procés de construcció nacional.

D'exemples n'hi ha de molt diversos: l'oposició de la Santa Seu a la unificació italiana (1815-1871); la separació de l'Església i l'Estat a Mèxic a través de la coneguda com a Reforma Juárez (1859), prenent el nom del president

que l'impulsa, Benito Juárez (1806-1872); l'abolició de l'oficialitat de l'Església anglicana a Irlanda a través de la *Irish Church Act* de 1869 promoguda pel govern de William Ewart Gladstone (1809-1898); o la secularització belga marcada per la *Grondwet* (1831), la constitució liberal de Bèlgica amb la qual es garanteix la llibertat religiosa a la ciutadania. Però segurament, els exemples dels EUA, França i Turquia són els més il·lustratius dels diferents models d'estats laics que es van configurant al llarg del segle XIX i inici del segle XX.

La singularitat del model de laïcitat nord-americà ve marcada des de la seva independència pel fet que en aquestes antigues colònies britàniques hi coexisteixen una pluralitat de confessions sense que cap s'erigeixi com a majoritària. D'aquesta manera, es pot entendre com malgrat que des de la introducció de les deu primeres esmenes a la Constitució (1787), —conegudes com a *Bill of Rights* (1791)— la religió es separa de l'Estat, encara avui la política nord-americana fa referències constants a la figura de Déu. Aquest fet es produeix perquè l'Estat es mostra indiferent envers els diferents cultes, però es construeix en el nexa comú de creure en Déu. De la mateixa manera, la secularització dels EUA també té el seu impacte en l'àmbit educatiu i contràriament al què passa a països com França, l'Estat no subvenciona cap centre educatiu religiós.

França se sol identificar com l'estat laic per antonomàsia. Al llarg del segle XIX protagonitza un procés de construcció d'un estat liberal que ve marcat per les tensions sorgides del substrat revolucionari del tombant del segle XVIII. Amb la proclamació de la Tercera República el 1870 s'inicia un procés de reformes encaminat a establir un nou marc de convivència per acabar amb les confrontacions que guien la història francesa des del 1789. Un dels principals impulsors d'aquests canvis és el ministre d'Instrucció Pública Jules Ferry (1832-1893), amb les lleis de 1881 i 1882 que creen un sistema educatiu primari gratuït, laic i obligatori, reprenent el camí iniciat per la Revolució Francesa fa gairebé un segle.

Altres mesures encaminades en el mateix sentit són la nacionalització dels edificis escolars confessionals, les lleis de lliure enterrament i funeral, l'eliminació de les oracions i manifestacions religioses públiques, la prohibició dels sacerdots de desenvolupar càrrecs públics a nivell municipal, el restabliment del dret al divorci... Totes aquestes iniciatives culminen amb l'entrada del segle xx i la figura del senador Émile Combes (1835-1921), el qual promou la supressió de tots els ordres religiosos i la separació definitiva de l'Església i l'Estat el 1905 amb el trencament del Concordat signat per Napoleó el 1801. Així es configura el model d'estat laic francès caracteritzat per la concepció d'un espai públic lliure d'expressions de particularismes, d'interessos comunitaris o confessionals i d'altres trets diferencials.

El darrer model d'estat laic és el representat per la Turquia de Mustafà Kemal Atatürk (1881-1938), considerat el gran modernitzador d'aquest país a cavall del continent europeu i asiàtic. Després de la proclamació de la República de Turquia el 1923, Kemal Atatürk sotmet a votació l'abolició del Califat i promou l'aprovació d'una nova Constitució (1924) que el dota d'amplis poders per iniciar una transformació del país en base al model d'estat occidental. Una de les premisses bàsiques del nou Estat turc és la laïcitat, característica que comporta l'abolició de l'islam com a religió d'estat, la prohibició dels tribunals religiosos i de les escoles coràniques, la prohibició de portar fes i, entre d'altres, l'adopció d'un codi civil i d'un codi penal que suplia les lleis islàmiques tradicionals. Altres mesures empreses en la seva finalitat occidentalitzadora són la substitució de l'alfabet àrab pel llatí i l'adopció del sistema de cognoms europeu. D'aquesta manera, la singularitat del model turc no ve donada únicament pel fet de tractar-se dels pocs estats laics de l'àmbit cultural islàmic, sinó per la seva ingerència en l'esfera privada de les persones, ja que la majoria de reformes tenen un impacte directe en la vida quotidiana dels individus.

Per la seva part, el procés de separació de l'Església i l'administració pública de l'Estat espanyol és similar al francès, malgrat que en aquest cas, la

secularització estatal mai arriba als nivells de França. Si podem establir un paral·lelisme entre la història de la laïcitat francesa i la de l'Estat espanyol és per les tensions existents entre religiosos i anticlericals, confrontació que en el cas de França se superen amb l'establiment d'un marc de convivència laic, mentre que a nivell espanyol les pugnes entre les dues faccions determinen la seva història fins la fi del franquisme, i en certa manera, encara avui es reproduïxen.

L'altra característica que ens permet parlar d'influència francesa en el procés de secularització espanyola és l'impacte de la Revolució Francesa a la península sobretot arrel de l'ocupació napoleònica de l'Estat espanyol (1808-1814), la qual suposa la implantació d'algunes iniciatives revolucionàries com per exemple la supressió de tots els ordres religiosos o l'abolició de la Inquisició. Amb la restauració borbònica s'inicia un procés d'involució de totes les reformes empreses durant el govern de Josep I (1768-1844), però les idees afrancesades perduren, ressorgint de forma periòdica al llarg del segle XIX a través dels governs liberals. De totes aquestes etapes, el Sexenni Democràtic (1868-1875) és el més important des del punt de vista laïcitzador, iniciant un seguit de polítiques encaminades a garantir la llibertat de culte i d'educació. Amb la proclamació de la Primera República (1873-1874) s'inicien els passos cap a la plena separació de l'Església i l'Estat, però el fracàs del nou règim i el retorn de la monarquia borbònica posen fi a tots els progressos assolits durant aquest període.

Malgrat això, durant el darrer quart del segle XIX, es produeix una autèntica revolució en l'àmbit de la pedagogia, sobretot arrel de la creació el 1876 de la Institución de la Libre Enseñanza, molt influenciada per les propostes progressistes de Ferrer. Als Països Catalans, l'impacte de la revolució pedagògica no es fa esperar, culminant a inicis del segle XX amb la creació de l'anomenada Escola Nova, amb centres com el Col·legi Mont d'Or, creat el 1905 per Joan Palau i Vera (1875-1919), l'Escola Horaciana de Pau Vila (1881-1980) o l'Escola de Mestres dirigida per Joan Bardina

(1877-1950). Mallorca també s'obre pas als nous plantejaments educatius a través de la figura de Miquel Porcel (1869-1933).

Però si hi ha un nom que personifica la nova concepció de l'educació en el tombant entre el segle XIX i XX, aquest és el de Francesc Ferrer i Guàrdia (1859-1909) i la seva Escola Moderna (1901). Un projecte pedagògic que introdueix el mètode científic i la perspectiva racionalista en l'ensenyament, prenent com a principal objectiu democratitzar l'educació. Un model educatiu inconcebible pels sectors més reaccionaris de la societat, element que comporta la persecució del projecte i del propi Ferrer i Guàrdia, que el 1909 és pres com a cap de turc de la repressió contra la revolta popular produïda per la mobilització de reservistes per combatre a la Guerra del Marroc a Barcelona, coneguda com a Setmana Tràgica, sent afusellat al castell de Montjuïc.

El nou impuls secularitzador arriba amb la Segona República el 1931, el qual representa el triomf de les idees laïcitzadores que al llarg de tota la història contemporània s'associen al progrés i es contraposen al conservadorisme religiós: construcció d'un Estat laic a través de la Constitució de 1931, proclamació de la llibertat religiosa, legalització del divorci, laïcització de l'educació, secularització dels cementiris, prohibició als ordres religiosos d'exercir el comerç, la indústria i l'ensenyament, expulsió dels jesuïtes... Al Principat, Esquerra Republicana de Catalunya com a partit hegemònic encaçala la construcció d'un espai públic laic, assumint des de la seva fundació el març de 1931 la llibertat de pensament i de culte com a principis inviolables a través dels seus *Principis Bàsics*.

De nou, l'àmbit educatiu és el que experimenta les transformacions més importants, implementant les principals propostes dels pedagogs que ja havien impulsat projectes innovadors al llarg de les dècades de 1910 i inicis de la de 1920: Rosa Sensat (1873-1961), Alexandre Galí (1886-1969) o Joaquim Xirau (1895-1946) al Principat de Catalunya i Llorenç Duran a Ma-

llorca. La principal obra de la Generalitat en aquest àmbit és el Consell de l'Escola Nova Unificada, amb el qual s'implementa un model únic per tot el Principat basat en la laïcitat, la gratuïtat, la coeducació i la llengua catalana, considerat un dels més avançats d'Europa.

La derrota a la Guerra Civil (1936-1939), durant la qual la laïcitat es veu desbordada per un anticlericalisme exaltat, genera un nou procés involutiu que dota l'Església catòlica d'amplis poders polítics, desenvolupant un paper protagonista en la configuració de la Dictadura franquista. De fet, el catolicisme esdevé un dels pilars ideològics del franquisme, essent una de les fonts de legitimitat del règim, fins al punt que el sistema feixista implementat a l'Estat espanyol a partir de 1939 és conegut com a nacionalcatolicisme.

D'aquesta manera, no és fins la mort del dictador Francisco Franco (1892-1975) que s'inicia un nou procés de secularització de l'Estat. En aquest sentit, la Constitució de 1978 reconeix la llibertat religiosa, ideològica i de culte, alhora que estableix el dret a no ser discriminat per motius religiosos. Així, l'Estat espanyol es defineix com aconfessional, havent de garantir la llibertat de consciència i la llibertat i igualtat religiosa.

La laïcitat als nostres dies

El gran pas de la laïcitat al segle xx és la seva institucionalització a través de la *Declaració Universal dels Drets Humans* (1948), mitjançant la qual l'Organització de les Nacions Unides (ONU) assenta que «tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió [...] dret que inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, i la llibertat, individualment o col·lectivament, en públic o en privat, de manifestar la seva religió o creença per mitjà de l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança».

El Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics (1966) recull de nou aquesta aspiració, però no és fins el 1981 que l'Assemblea General de l'ONU apro-

va la ***Declaració sobre Eliminació de totes les Formes d'Intolerància i de Discriminació basades en la Religió i les Creences*** com a pas determinant per assegurar el dret a la llibertat de consciència. En aquest sentit, per primera vegada un organisme internacional defineix el concepte d'intolerància com tota «distinció, exclusió, restricció o preferència basades en la religió o en les creences i que tingui com a objectiu o efecte l'anul·lació o el perjudici del reconeixement, gaudi o exercici dels drets humans i llibertats fonamentals de manera igualitària». Al mateix temps, considera que la discriminació entre els éssers humans per motius de religió o creences constitueix una ofensa a la dignitat humana i una negació dels principis de la *Carta de les Nacions Unides* (1945), i ha de ser condemnada com a violació dels drets humans i les llibertats fonamentals, i com un obstacle per a les relacions amistoses i pacífiques entre les nacions.

Per la seva part, l'Església catòlica inicia un procés de reforma encaminat a adequar els seus postulats a la nova societat de la segona meitat del segle xx. A través del Concili Vaticà II celebrat entre 1962 i 1965, sota l'impuls del Papa Joan XXIII (1881-1963), l'Església catòlica revisa el fons i les formes de totes les seves activitats, obrint-se al món modern amb un llenguatge més conciliador que el tradicionalment esgrimit per aquesta institució. Des de l'òptica de la laïcitat, el Concili Vaticà II pren importància des del moment que l'Església catòlica reconeix la llibertat política dels seus fidels.

D'altra banda, a les darreres dècades del segle xx, la laïcitat ha donat lloc a un moviment social que treballa per impulsar i garantir el principi de la llibertat de consciència com a forma de construir un espai públic que assegurí la plenitud i la igualtat de drets per tots els ciutadans. Al Principat de Catalunya destaca la tasca desenvolupada des de 1987 per la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia entorn al foment de l'educació popular com a eina de transformació des de l'escola i l'associacionisme, la defensa universal dels drets humans, la reivindicació de l'ètica civil republicana i la promoció d'un moviment laic i progressista.

El 1991, les organitzacions i entitats en defensa de la laïcitat dels diferents països d'Europa creen la Fédération Humaniste Européenne — European Humanist Federation amb l'objectiu d'impulsar accions educatives, científiques i culturals per tal de promoure una visió humanista dels valors culturals, socials i ètics a Europa i millorar la coordinació entre les associacions humanistes i laiques europees.

Finalment, el 2005, coincidint amb el centenari de la llei de 1905 que consagra França com Estat laic, més de 200 professors universitaris d'arreu del món presenten davant del Senat francès la **Declaració Universal sobre la Laïcitat en el Segle XXI** a través de la qual defensen la laïcitat com la millor eina per garantir la convivència de la humanitat en l'era de la globalització.

Més informació

Fédération Humaniste Européenne – European Humanist Federation
www.humanism.be

Moviment Laic i Progressista
www.mlp.cat

Lliga per la Laïcitat
www.laicitat.org

**DECLARACIÓ
SOBRE L'ELIMINACIÓ
DE TOTES LES FORMES
D'INTOLERÀNCIA
I DE DISCRIMINACIÓ
BASEDES
EN LA RELIGIÓ
I LES CREENCES**

NOVA YORK 1981

PREÀMBUL

L'Assemblea General,

- Considerant que un dels principis bàsics de la Carta de les Nacions Unides és el de la dignitat i la igualtat inherent a tots els éssers humans, i que tots els estats membres s'han compromès a dur a terme accions conjuntes i separades en cooperació amb les Nacions Unides per fomentar i promoure el respecte universal i el compliment dels drets humans i de les llibertats fonamentals per a tothom, sense distinció de raça, sexe, llengua o religió.
- Considerant que la Declaració Universal dels Drets Humans i els pactes internacionals sobre drets humans proclamen els principis de no-discriminació i igualtat davant de la llei i el dret a la llibertat de pensament, consciència, religió o creença.
- Considerant que el menyspreu i la violació dels drets humans i de les llibertats fonamentals, en particular del dret a la llibertat de pensament, consciència, religió o qualsevol altra creença, han comportat, de manera directa o indirecta, guerres i gran patiment a la humanitat, especialment quan serveixen com a mitjans d'interferència estrangera en els assumptes interns d'altres estats i encenen l'odi entre els pobles i les nacions.
- Considerant que la religió o les creences, per a qualsevol persona que en professi una altra, és un dels elements fonamentals en la seva concepció de vida i que la llibertat de religió o creença s'hauria de respectar i garantir completament.

- Considerant que la religió o les creences són essencials per fomentar la comprensió, la tolerància i el respecte en assumptes relacionats amb la llibertat de religió o de creença i per assegurar que és inadmissible la utilització de la religió o de les creences per a finalitats que no coincideixin amb la Carta, amb altres instruments rellevants de les Nacions Unides i amb els objectius i principis d'aquesta declaració.
- Convençuts que la llibertat de religió o de creença també hauria de contribuir a l'assoliment dels objectius de pau mundial, justícia social i amistat entre els pobles i a l'eliminació d'ideologies o pràctiques de colonialisme i discriminació racial.
- Observant amb satisfacció l'adopció i l'entrada en vigor d'algunes convencions, sota els auspicis de les Nacions Unides i de les agències especialitzades, per a l'eliminació de diverses formes de discriminació.
- Preocupats per les manifestacions d'intolerància i per l'existència de discriminació en assumptes religiosos o de creences encara evidents en algunes zones del món.
- Decidits a adoptar totes les mesures necessàries per a l'eliminació ràpida d'aquestes intoleràncies en totes les seves formes i manifestacions i per prevenir i combatre la discriminació basada en la religió o les creences.

Proclama aquesta Declaració sobre l'Eliminació de totes les Formes d'Intolerància i de Discriminació basades en la Religió i en les Creences.

ARTICLES

Article 1

1. Tothom ha de tenir dret a la llibertat de pensament, consciència i religió. Aquest dret ha d'incloure la llibertat per tenir qualsevol religió o creença que vulgui, i la llibertat, sigui individual o en comunitat amb altres i en públic o privat, per manifestar la seva religió o creença en el culte, el compliment, la pràctica i la doctrina.
2. Ningú no ha d'estar sotmès a cap coacció que pugui perjudicar la seva llibertat per tenir la religió o creença que desitgi.
3. La llibertat de manifestar la creença o religió que un professa pot estar subjecta només a aquelles limitacions que es prescriuen per llei i que són necessàries per protegir la seguretat, l'ordre, la salut i la moral públiques o els drets i les llibertats fonamentals dels altres.

Article 2

1. Ningú no ha d'estar subjecte a cap discriminació per part de cap Estat, institució, grup de persones o persona per motius de religió o creences.
2. Per als objectius d'aquesta Declaració, l'expressió «intolerància i discriminació basades en la religió o les creences» significa qualsevol distinció, exclusió, restricció o preferència basades en la religió o les creences que tingui com a objectiu o efecte l'anul·lació o el perjudici del reconeixement, gaudi o exercici dels drets humans i llibertats fonamentals de manera igualitària.

Article 3

La discriminació entre éssers humans basada en motius de religió o creences constitueix una ofensa a la dignitat humana i una desaprovació dels principis de la Carta de les Nacions Unides, i s'ha de condemnar com una violació dels drets humans i les llibertats fonamentals proclamats en la Declaració Universal dels Drets Humans i enunciats de manera detallada en la Convenció Internacional sobre Drets Humans, i com un obstacle a les relacions amistoses i pacífiques entre les nacions.

Article 4

1. Tots els estats han de prendre mesures efectives per impedir i eliminar la discriminació basada en la religió o les creences en el reconeixement, l'exercici i el gaudi dels drets humans i les llibertats fonamentals en tots els àmbits de la vida civil, econòmica, política, social i cultural.
2. Tots els estats han de fer tots els esforços necessaris per promulgar i rescindir legislació sempre que sigui necessari per prohibir aquesta discriminació, i per prendre totes les mesures apropiades per lluitar contra la intolerància basada en motius religiosos en aquest assumpte.

Article 5

1. Els pares o, si escau, els tutors legals del nen tenen el dret d'organitzar la vida dins de la família d'acord amb la seva religió o creença i tenint en compte l'educació moral en la qual considerin que s'ha d'educar el nen.
2. Qualsevol nen ha de tenir dret a tenir accés a l'educació en matèria de religió o creences d'acord amb els desigs dels pares o, si es dóna el cas, tutors legals, i no se l'ha d'obligar a rebre una doctrina religiosa o de creences contrària als desigs dels pares o tutors legals, sempre partint dels millors interessos del nen com a punt de referència.
3. S'ha de protegir el nen de qualsevol forma de discriminació basada en la religió o les creences. S'ha d'educar en un esperit de comprensió,

tolerància i amistat entre pobles, pau i fraternitat universal, respecte a la llibertat de religió o creença dels altres, i en plena consciència que la seva energia i habilitats s'haurien de dedicar al servei del proïsme.

4. En el cas d'un nen que no estigui a cura dels seus pares o tutors legals, cal tenir en compte els seus desigs expressats o qualsevol altra prova dels seus desigs en termes de religió o creences, sempre partint dels millors interessos del nen com a patró de referència.
5. Les pràctiques d'una religió o creença en la qual s'educa un nen no poden ser perniciosos per a la seva salut mental o física o per al seu ple desenvolupament, tenint en compte el paràgraf 3 de l'article 1 d'aquesta declaració.

Article 6

De conformitat amb l'article 1 d'aquesta declaració, i subjecte a les disposicions del paràgraf 3 de l'article 1, el dret de llibertat de pensament, consciència, religió o creences ha d'incloure les llibertats següents:

- a) Venerar o congregar-se en relació amb una religió o creença, i crear i mantenir llocs amb aquests propòsits;
- b) Crear i mantenir institucions humanitàries o caritatives apropiades;
- c) Crear, adquirir i utilitzar fins a un nivell adequat els articles i materials necessaris relacionats amb els ritus o costums d'una religió o creença;
- d) Escriure, publicar i divulgar publicacions rellevants en aquests temes;
- e) Ensenyar una religió o creença en llocs adequats per a aquests propòsits;
- f) Sol·licitar i rebre contribucions financeres i d'altre tipus d'individus i institucions;
- g) Preparar, nomenar, elegir o designar per successió líders apropiats necessaris pels requisits i criteris de la religió o creença;
- h) Observar dies de descans i celebrar les festes i les cerimònies de conformitat amb els preceptes de la creença o religió de cadascú;

- i) Establir i mantenir comunicacions amb individus i comunitats en assumptes de religió o creences en els àmbits nacional o internacional.

Article 7

Les lleis i les llibertats establertes en aquesta declaració s'han d'aplicar en les legislacions nacionals de manera que tothom pugui disposar d'aquests drets i llibertats en la pràctica.

Article 8

Res d'aquesta Declaració s'ha d'interpretar com a restricció o derogació de qualsevol dret definit en la Declaració Universal dels Drets Humans i els pactes internacionals sobre drets humans.

**DECLARACIÓ
UNIVERSAL
SOBRE LA LAÏCITAT
EN EL SEGLE XXI**

PARÍS 2005

PREÀMBUL

Tenint en compte les diversitats religiosa i moral creixents en el si de les societats actuals i els reptes als quals s'enfronten els estats moderns per promoure una convivència harmoniosa; tenint també en compte la necessitat de respectar la pluralitat de les conviccions religioses, atees, agnòstiques i filosòfiques i l'obligació d'afavorir, per diversos mitjans, la deliberació democràtica pacífica; tenint finalment en compte que la sensibilitat creixent dels individus i dels pobles per les llibertats i pels drets fonamentals convida els estats a vetllar per l'equilibri entre els principis essencials que afavoreixen el respecte a la diversitat i a la integració de tots els ciutadans en l'àmbit públic, nosaltres, universitaris i ciutadans de diferents països, proposem a la reflexió de cadascú i al debat públic la declaració següent:

PRINCIPIS FONAMENTALS

Article 1

Tots els éssers humans tenen dret al respecte de la seva llibertat de consciència i de la seva pràctica individual i col·lectiva. Aquest respecte comporta la llibertat d'adherir-se a una religió o a unes conviccions filosòfiques (especialment, l'ateisme i l'agnosticisme), el reconeixement de l'autonomia de la consciència individual, de la llibertat personal dels éssers humans dels dos sexes i de la lliure elecció en matèria de religió i de convicció. També implica el respecte per part de l'Estat, dins dels límits d'un ordre públic democràtic i del respecte dels drets fonamentals, de l'autonomia de les religions i de les conviccions filosòfiques.

Article 2

Per tal que els estats puguin garantir un tractament igual als éssers humans i a les diferents religions i conviccions (dins dels límits indicats), l'ordre polític ha de tenir la llibertat d'elaborar normes col·lectives sense que una religió col·lectiva o una convicció particular dominin el poder i les institucions públiques. Així, doncs, l'autonomia de l'Estat implica la dissociació entre la llei civil i les normes religioses o filosòfiques particulars. Les religions i els grups de conviccions poden participar lliurement en els debats de la societat civil. Per contra, de cap manera no poden dominar aquesta societat ni imposar-li a priori doctrines ni comportaments.

Article 3

La igualtat no és només formal; s'ha de traduir en la pràctica política en una vigilància constant perquè no s'exerceixi cap discriminació contra els éssers humans, dins de l'exercici dels seus drets, en concret dels seus drets de ciutadans, independentment de la seva pertinença o no a una

religió o a una filosofia. Per tal que es respecti la llibertat de pertinença (o de no-pertinença) de cadascú, alguns «arranjaments raonables» poden resultar necessaris entre les tradicions nacionals sorgides de grups majoritaris i de grups minoritaris.

LA LAÏCITAT COM A PRINCIPI FONDAMENTAL DELS ESTATS DE DRET

Article 4

Definim la laïcitat com l'harmonització, dins de diverses conjuntures socio-històriques i geopolítiques, dels tres principis ja indicats; el respecte de la llibertat de consciència i de la seva pràctica individual i col·lectiva, l'autonomia de l'àmbit polític i de la societat civil respecte a normes religioses i filosòfiques particulars; i la no-discriminació directa o indirecta respecte als éssers humans.

Article 5

Efectivament, un procés de laïcitat sorgeix quan l'Estat ja no es troba legitimat per una religió o un corrent de pensament concrets i quan el conjunt dels ciutadans poden deliberar pacíficament en igualtat de drets i de dignitat per exercir la seva sobirania dins de l'exercici del poder polític. Respectant els principis indicats, aquest procés s'efectua en relació estreta amb la formació de qualsevol Estat modern que vol garantir els drets fonamentals de tot ciutadà. Així, doncs, en qualsevol societat que vol harmonitzar relacions socials marcades per interessos i concepcions morals o religioses plurals existeixen elements de laïcitat.

Article 6

La laïcitat, així concebuda, constitueix un element clau de la vida democràtica. Impregna ineluctablement l'àmbit polític i el jurídic, acompanyant en això el progrés de la democràcia, el reconeixement dels drets fonamentals i l'acceptació social i política del pluralisme.

Article 7

Així, doncs, la laïcitat no és patrimoni de cap cultura, de cap nació, de cap continent. Pot existir en conjectures en les quals el terme tradicionalment no s'ha utilitzat. S'han produït o es poden produir processos de laïcització en diferents cultures i civilitzacions, sense que necessàriament s'hagin anomenat d'aquesta manera.

ALGUNS DEBATS SOBRE LA LAÏCITAT

Article 8

L'organització pública del calendari, les cerimònies fúnebres oficials, l'existència de «santuaris cívics» relacionats amb formes de religió civil i, d'una manera general, l'equilibri entre allò que prové del patrimoni històric i allò que s'atribueix al pluralisme actual en matèria de religió i de convicció en una societat determinada, no es poden considerar regulats de forma immutable i llançar-se a l'oblit. Això constitueix, al contrari, el desafiament d'un debat laic, pacífic i democràtic.

Article 9

El respecte concret de la llibertat de consciència, l'autonomia de l'àmbit polític i de la societat respecte a normes particulars i la no-discriminació s'han d'aplicar als debats necessaris referents a les relacions del cos amb la sexualitat, amb la malaltia i amb la mort, a l'emancipació de les dones, a les qüestions de l'educació dels nens, als matrimonis mixtos, a la condició dels adeptes a les minories religioses o no religioses, els «incrèduls» i d'aquells que critiquen la religió.

Article 10

L'equilibri entre els tres principis constitutius de la laïcitat també constitueix un fil director per als debats democràtics sobre el lliure exercici del culte, la llibertat d'expressió, de manifestació de les conviccions religioses i filosòfiques, el proselitisme i els seus límits respecte a l'altre, les interferències i les distincions necessàries entre els diferents àmbits de la vida social, les obligacions i els arranjaments raonables en la vida escolar o professional.

Article 11

Els debats sobre aquestes diferents qüestions posen en joc la representació de la identitat nacional, les regles de salut pública, els conflictes possibles entre la llei civil, les representacions morals particulars i la llibertat d'elecció individual, el principi de compatibilitat de les llibertats. En cap país ni societat, no existeix una laïcitat absoluta; per aquesta raó, les diferents respostes aportades no són en cap cas equivalents en matèria de laïcitat.

LA LAÏCITAT I ELS REPTES DEL SEGLE XXI

Article 12

Efectivament, la representació dels drets fonamentals ha evolucionat molt des de les primeres proclamacions dels drets (al final del segle XVIII). El significat concret de la dignitat igual dels éssers humans i de la igualtat de drets està en joc en les respostes donades. Ara bé, el marc estàtic de la laïcitat actualment s'enfronta amb els problemes dels estatuts específics i del dret comú, de les divergències entre la llei civil i determinades normes religioses i de convicció, de la compatibilitat entre els drets dels pares i allò que les convencions internacionals consideren com els drets del nen, així com el dret a la «blasfèmia».

Article 13

D'altra banda, en diferents països democràtics, el procés històric de laïcització sembla haver arribat, per a molts ciutadans, a una especificitat nacional la qüestionabilitat de la qual suscita temors. I com més llarg i conflictiu ha resultat el procés de laïcització més es pot manifestar la por del canvi. Però s'efectuen profundes mutacions socials i la laïcitat no podria ésser rígida o immòbil. Així, doncs, cal evitar crispacions i fòbies per saber trobar noves respostes als nous reptes.

Article 14

Allà on s'han produït, els processos de laïcització han correspost històricament a un temps en què les grans tradicions religioses constituïen sistemes de dominació social. L'èxit d'aquests processos ha engendrat una determinada individualització de l'àmbit religiós i del de les conviccions, el qual aleshores esdevé una dimensió de la llibertat d'elecció personal. Contràriament a allò que es tem en determinades societats, la laïcitat no significa pas

l'abolició de la religió sinó la llibertat d'elecció en matèria religiosa. Això en l'actualitat encara implica, allà on és necessari, desconnectar les religions de les evidències socials i de qualsevol imposició política. Però qui parla de llibertat d'elecció també parla de lliure possibilitat d'una autenticitat religiosa o de conviccions.

Article 15

Aleshores, religions i conviccions filosòfiques constitueixen socialment indrets de recursos culturals. La laïcitat del segle XXI ha de permetre articular diversitat cultural i unitat de vincle polític i social, igual que les laïcitats històriques han hagut d'aprendre a conciliar les diversitats religioses amb la utilitat d'aquest vincle. És a partir d'aquest context global que cal analitzar l'emergència de noves formes de religiositats, es tracti de combinacions entre tradicions religioses, de barreges de religioses i no religioses, de noves expressions religioses, però també de formes diverses de radicalismes religiosos. És igualment dins del context de la individualització que cal comprendre per què és difícil reduir el fet religiós a l'únic exercici de culte i per què la laïcitat com a marc general d'una convivència harmoniosa és més que mai desitjable.

Article 16

La creença que el progrés científic i tècnic podria engendrar un progrés moral i social es troba, actualment, en declivi; això contribueix a convertir el futur en incert, a fer que la projecció en aquest futur sigui més difícil i que els debats polítics i socials siguin menys llegibles. Després de les il·lusions del progrés, es corre el risc de privilegiar unilateralment les arrels. Aquesta situació ens incita a demostrar creativitat, en el marc de la laïcitat, per inventar noves formes de vincle polític i social capaces d'assumir aquesta nova conjuntura, de trobar noves relacions amb la història que construïm plegats.

Article 17

Els diferents processos de laïcització han correspost als diferents desenvolupaments dels estats. A més, les laïcitats han pres diferents formes segons si l'Estat es mostrava centralitzador o federal. La construcció de grans

conjunts supraestatal i la separació relativa però real de l'àmbit jurídic en relació amb l'estatal creen una nova situació. No obstant això, l'Estat possiblement es troba més aviat en una fase de mutació que no de declivi autèntic. Tendencialment, actua menys en l'àmbit del mercat i perd, si més no parcialment, el paper d'Estat providència que més o menys ha representat en molts països. En canvi, intervé en àmbits fins al moment considerats privats, fins i tot íntims, i respon possiblement encara més que en el passat a demandes de seguretat, de les quals algunes poden amenaçar les llibertats. Així, doncs, ens cal inventar nous vincles entre la laïcitat i la justícia social, la garantia i l'amplificació de les llibertats individuals i col·lectives.

Article 18

Tot vetllant perquè la laïcitat no prengui ella mateixa, dins d'aquest nou context, aspectes de religió civil en la qual se sacralitzaria més o menys, l'aprenentatge dels principis inherents a la laïcitat pot contribuir a una cultura de pau civil. Això exigeix que la laïcitat no es concebi com una ideologia anticlerical o intangible. És una concepció laica, dinàmica i inventiva que donarà una resposta democràtica als principals reptes del segle XXI. Això li permetrà aparèixer realment com un principi fonamental de la convivència en els contextos en els quals la pluralitat de les concepcions del món no ha d'aparèixer com una amenaça sinó més aviat com una autèntica riquesa.

